

ADALBERT, SENYOR D'ALBINYANA

MANUEL BOFARULL I TERRADES

Pels documents de Sant Cugat del Vallès sabem que Adalbert, fill de Guitard, vescomte de Barcelona, fou, entre altres coses, senyor del castell i terme d'Albinyana. En aquest treball es parla d'aquest personatge i del seu entorn, de la cèlebre expedició a Còrdova —on fou occit— i del seu polèmic testament.

ADALBERT, SENYOR D'ALBINYANA

EXPLICACIÓ

La figura d'Adalbert ens ha estat simpàtica des del moment que el vam conèixer en vells documents. No en resta cap retrat, ni cap descripció; només la seva signatura al peu d'un testament.⁽¹⁾ Per les poques dades que ens faciliten els antics pergamins, sembla que era solter i valerós. Fou senyor —entre altres possessions— del castell termenat d'Albinyana i de la torre de Moja, que heretà del seu pare i que cedí al monestir de Sant Cugat del Vallès. Morí en terra de moros, en una polèmica expedició a Còrdova.

En aquest treball hem tractat de reunir tot el que hem pogut esbrinar del nostre personatge. Hem utilitzat els documents del Cartulari de Sant Cugat,⁽²⁾ hem llegit històries referides a aquell període redactades en segles posteriors, hem topat amb algunes inexactituds i hem demanat notícies a alguns ajuntaments andalusos amb la pretensió de localitzar una hipotètica tomba del nostre heroi.

De tot això, n'han sortit aquestes pàgines, que volen ser una mena d'homenatge, a mil anys de distància, d'Adalbert, senyor d'Albinyana.

Com sempre, les notes són per a utilitat de curiosos i per conèixer les fonts on ha begut l'autor.

L'ÈPOCA⁽³⁾

El pas de l'home per l'actual terme d'Albinyana s'ha revelat a la cova-avenc de Vallmajor; les restes de ceràmica i els estris que s'hi han trobat i les pintures descobertes l'any 1961 proven que el segon mil·lenni aC un grapat de gent es dedicava a la caça per aconseguir una precària i dura supervivència.⁽⁴⁾

Aquesta gent de la més remota antigor s'aniria arrossegant a través dels segles fins que toparen amb la superior civilització romana, que els absorbí; recordem, pel que fa al cas, el lloc i font de Tomoví.

El període que va dels romans als visigots queda en la foscor per la manca d'escrips que en parlin; pensem que l'incendi del monestir de Sant Cugat el 985 destruí, entre altres coses, tota referència a les seves possessions. Fins a l'any 878 no es troben dades del primer abat conegut: Ostofred. No obstant això, amb totes les reserves del cas, traduïm a continuació un fragment d'un curiós opuscle:⁽⁵⁾

«... l'any 316 abans de JC hi havia a l'actual lloc de Sant Salvador l'antiga Palfuriana... i a prop de la Bisbal la ciutat d'Antistiana... Al terme (d'Albinyana) s'hi trobava Tomoví, grup de masies prop d'on brollava l'aigua dels torrents de la Bisbal i de l'Albornar...

»El convent de Sant Cugat, que llavors es deia 'Casa de Sant Cugat' de Carmelites Claustrats, fou un dels primers que es fundaren en aquella època romana, després d'establir-se a Tarragona, l'any 331 de l'era cristiana, l'emperador Constantí... Havent posat casa conventual a Tarragona del nou orde de Carmelites l'abat de Sant Cugat amb el nom de 'Carmelites Claustrats de Tarragona', l'emperador romà li cedí tots els terrenys que formaren més tard la Baronia del Vendrell...

»A les darreries del segle v arriben els visigots, que reconegueren i respectaren totes les preeminències de l'abat de Sant Cugat...»

És llàstima que el senyor Ruy no ens reveli els textos o documents d'on ha puat aquestes notícies.

La invasió musulmana de Catalunya es produí des de la tardor del 716 a la primavera del 719; no fóra erroni suposar la del Penedès l'any 717. La reconquesta del país resultà molt lenta. Per tal de man-

tenir la seguretat de Barcelona, capital del comtat del seu nom, s'emprengué l'ocupació del Penedès i la seva colonització.

LA FAMÍLIA D'ADALBERT⁽⁶⁾

La família vescomtal de Barcelona no surt documentada fins a l'any 858, en què apareix un Sunifred com a vescomte; el seguirien Ermenard (918), vassall del comte Sunyer, i Otger (vers el 960). Però el primer titular segur és Guitard, que consta ja l'any 966. Fou marmessor del comte Miró, i més tard viatjà a Còrdova, a la cort califal, en dues ocasions (anys 974 i 976), com a ambaixador del comte Borrell II, que havia emprès una política d'acostament als islamites. Els papers d'origen àrab, en parlar d'aquestes visites de Guitard, li donen el títol de governador de Barcelona.

Potser aquest Guitard consolidà la frontera de migdia del comtat, o sigui, que l'establí entre les muntanyes d'Albinyana i Bonastre i el riu Gaià. A la mateixa comarca i pel mateix temps, s'hi movia Galí (al qual li diuen també Galindó), veguer de Sant Martí Sarroca, que tenia dominis fins al mar; els seus successors pledejaren posteriorment amb l'abat de Sant Cugat per terres de Sant Vicenç dels Calders.

Aquest Guitard es casà amb Geriberta, de qui tingué un nombre de fills indeterminat. Com a segurs, podem esmentar:

Udalard, que el succeí com a vescomte el 985, precisament l'any de l'atac d'al-Mansur. Enlloc no se'ns diu quan es produí la mort de Guitard, però no fóra desencertat suposar-la lligada a l'expedició musulmana. Aquest Udalard, de qui no consta data de naixement, era el fill primogènit. Defensà Barcelona en absència del comte Borrell, fou capturat i conduït a Còrdova, on restà captiu per cinc anys, i retornà a mitjan del 990. Era casat amb Riquilda, filla del comte. Morí el 1014 i el succeí el seu fill Bernat Udalard.

Geribert era el fill segon. Tampoc no se'n sap l'any del naixement. Durant el captiveri d'Udalard exercí interinament la funció vescomtal. Era casat amb Ermengarda, filla del comte Borrell II; d'aquest matrimoni nasqué el famós Mir Geribert, tumultuós personatge titulat príncep d'Olerdola. Amb el doble matrimoni que hem vist, es referma-

va el parentiu, ja existent, entre les cases comtal i vescomtal. Carreras Candi suposa que aquests dos casaments se celebraren després de la mort del comte, ocorreguda el 992, a qui succeí son fill Ramon Borrell (mort el 1018).

Geribert sostingué l'any 1011 un aferrissat plet amb el monestir de Sant Cugat per raó de l'herència deixada pel seu germà Adalbert. Al Cartulari és esmentat en vendes i adquisicions l'any 992. Carreras Candi el suposa mort abans del 1014, perquè no es parla mai més d'ell i perquè en tal data Ermengarda, la seva muller, actua sola, sense intervenció del marit, en la compra d'un alou.

Adalbert, el nostre personatge. En parlem en un altre lloc.

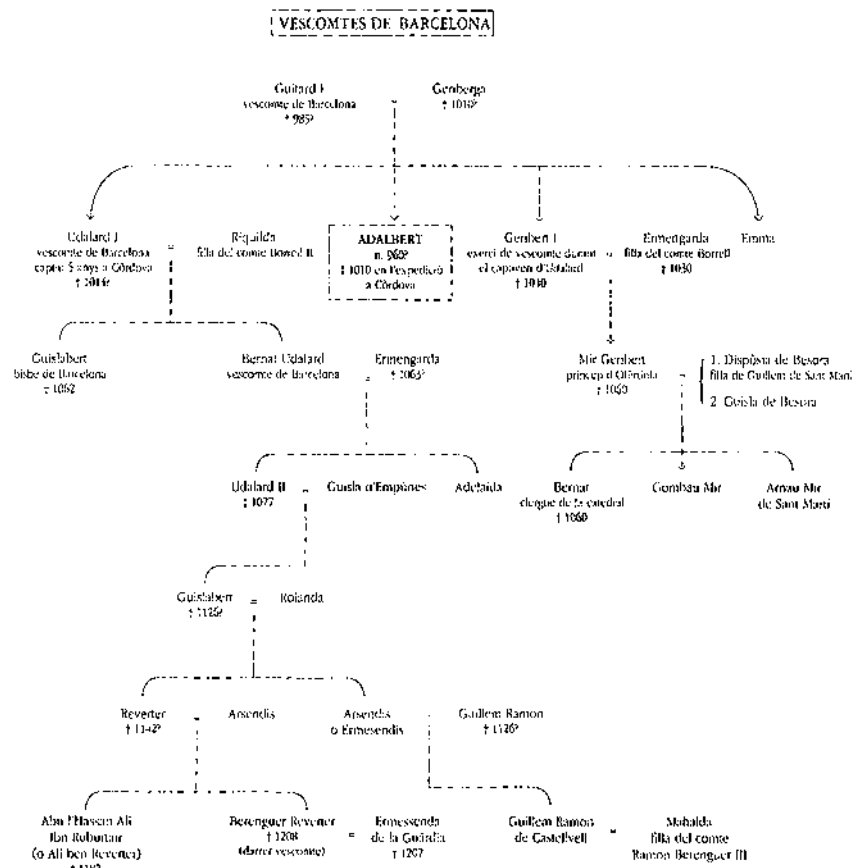
Filla incògnita (potser Emma). L'existència d'una filla del vescomte Guitard i germana dels anteriors ens és coneguda pel cèlebre plet; durant el judici, Geribert es refereix a «son germà i germana» (*sive fratris mei sororisque mea est*). Carreras Candi insinua que potser fou la muller d'Ermenir de Besora, mare de Gombau de Besora, que tanta relació tingué amb Mir Geribert.

Rovira i Virgili diu que aquesta filla «és possible que fos Emma, casada amb Dadó, a la qual el comte Berenguer Ramon I restituí la propietat de Preses, venuda pel comte Mir a Gombau i que havia estat usurpada per Borrell II.»

ADALBERT

No coneixem l'any del seu naixement, però sí el dia exacte de la seva mort. Carreras Candi i Rovira Virgili diuen que era solter. Milà i Fontanals⁽⁷⁾ opina que era casat amb Nèvia; a més, en un quadre genealògic del mateix llibre consten com a fills d'Adalbert els que ho eren d'Udalard. Aquesta confusió és aclarida pel mateix autor l'any 1880, o sigui, al cap de dotze anys. Però les dades errònies del 1868 passen a altres obres, com *Mir Geribert, príncep d'Olièrdola* i *Els grans comtes catalans* (pàg. 47).

La Nèvia donada com a esposa d'Adalbert la trobem al Cartulari en documents de juny del 1098, d'agost de 1110 i d'agost de 1111, i

*Arbre genealògic dels vescomtes de Barcelona.
En requadre: Adalbert, senyor d'Albinyana.*

en alguns d'ells figura com a vídua d'un Adalbert Guitard, que, evidentment, no és el nostre, ja que, en aquest cas, la dama fóra centenària.

Si bé ens plauria que el nostre heroi hagués mort jove, hem de reconèixer que, donats els anys de la mort del seu pare (985?), de la seva mare («després del 1010», es diu vagament) i dels seus germans (Udalard el 1014; Geribert potser el 1040), i de l'any que el seu

pare figura com a vescomte (966), l'any de l'expedició a Còrdova l'Adalbert tindria ja mig segle d'existència.

Podem suposar que, com a fill de casa noble, s'hauria aplicat als estudis del seu temps, residiria a les possessions familiars de Barcelona, del Vallès i del Penedès, seria amant de la caça i la guerra, i tindria alhora la crueltat i les passions d'aquell reculat temps.

Lògicament, no fou vescomte per herència ni consta tampoc que ho fos interinament. Per això volem subratllar el fet que al Cartulari, en un document de 16/8/1001, en la venda d'un molí al Vallès, hi consti que les terres d'aquest afrontaven a migdia i al nord —i ho repeteix dues vegades— amb les del vescomte Adalbert (*Adalberto, vicecomite*).

Pel llegat que deixa en el seu testament es podria pensar que es feia només amb la seva mare, a qui dona alguns béns, i no amb els seus germans —un d'ells, Udaldar, ja vescomte.

També, per la lectura d'aquests gairebé mil·lenaris documents, trobem que tenia una esclava sarraïna, que estava endeutat, i coneixem els fruits que donaven les seves terres. Pel temps que li tocà viure, veié —pensem que de prop— la mort d'un comte i el nomenament del successor, i també sofí la invasió d'al-Mansur i contemplà, impotent, la destrucció de coses que li eren pròpies.

A la revista *Talaia* llegim que Albinyana fou reconquerida per Adalbert el 986, versió que es repeteix a l'obra *Els castells catalans* en parlar del castell d'aquest terme. Pensem que aquesta reconquesta fou la que seguí a l'expedició d'al-Mansur, perquè, segons consta al plet entre Geribert i l'abat, Adalbert «ho posseí succeint al seu pare».

Abans de marxar amb l'expedició a Còrdova, Adalbert va fer el testament que més avall copiem, i se n'anà a «Mamakastrum», segons ens diu el Cartulari en un document de 28/11/1010. Sobrequès opina que aquest lloc és l'actual Montmagastre, al peu del Montsec, al NE de Ponts, on es concentrarien, suposa, les forces expedicionàries. Ens sembla massa lluny i pensem que més a prop del Penedès i de Barcelona, al nord de Tàrraga, hi ha el poble de Santa Maria de Montmagastreil. Adalbert tornà a Barcelona i pocs dies després sortí

amb l'expedició a Hispània, que, sembla, seguí la ruta Lleida-Saragossa-Medinaceli-Toledo.

L'EXPEDICIÓ A CÒRDOVA⁽⁸⁾

Malgrat l'amistat del comte de Barcelona amb el califa de Còrdova, l'any 985 es produí la ràtzia d'al-Mansur, que destruí Barcelona, entre molts altres llocs, i retornà després al seu terreny. L'entrada —i la sortida— d'aquests hostes es féu per terres del Penedès.

Un quart de segle després —a darrers d'abril o primers de maig— sortí de Catalunya l'expedició a Còrdova, pactada de sotamà amb enviats sarraïns. No es tractava, doncs, com podria semblar, d'un acte de revenja. A Còrdova, llavors, lluitaven dos bàndols pel domini del califat: el de Sulaiman ibn al-Hakam, a qui ajudaven els barbarescos, i el del príncep Muhammad ibn Hisham, afavorit pels catalans.

S'ha parlat molt sobre el veritable motiu que mogué a aquesta intervenció. Sembla, però, que aquella expedició era pagada amb or i que els seus participants actuaven a tall de mercenaris. «Enlloc no consta que hi haguessin compensacions territorials o polítiques —escriu Rovira i Virgili. Si no hagués estat per la paga en diners o per altres guanys positius, no es veuria quin interès podien tenir aquests comtes en el triomf d'un o altre dels partits que lluitaven a Còrdova.»

Menéndez Pidal, tot extraient-ho d'autors aràbics, concreta que el príncep sarraí havia de pagar a cada un dels dos comtes cent peces d'or cada dia, més dos dinars a cada guerrer; s'obligava també a subministrar-los queviures i vi, i es pactava que el botí que fessin als barbarescos —o sigui, a l'enemic— quedaria de la seva indiscutible propietat.

El fet és que aquella primavera un estol de nou mil catalans deixava la seva terra, comanats pel mateix comte Ramon Borrell, amb el seu germà Ermengol, comte d'Urgell, i els bisbes de Barcelona, Girona i Vic.

Una primera batalla es lliurà al terme de l'actual poble d'El Bacar, a uns trenta quilòmetres de Còrdova per la carretera que mena a

Badajoz. El punt d'aquest combat se'ns dona amb algunes variants, segons l'autor.⁽⁹⁾ Igualment, segons l'autor, canvia l'escriptura —i àdhuc sembla que la persona— dels prínceps musulmans.

El cas és que d'aquesta topada prop del castell d'El Bacar⁽¹⁰⁾ resultà guanyador el bàndol que tenia el suport dels catalans. També és imprecisa la data d'aquesta batalla; en general, els autors surten del pas indicant que es lliurà la primera quinzena de juny (del 1010), si bé algun, com Sempere, diu el dia 15, i altres, com Bofarull, es confonen i donen finals d'agost.

L'enemic, però, aconseguí escapolir-se i es dirigí cap al sud, camí d'Algesires, on, si feia el cas, podria embarcar vers el nord d'Àfrica. Fou perseguit, i els dos exèrcits toparen altra vegada, exactament el dia 21 de juny en un lloc que ha mogut força polèmica. Alguns autors àrabs diuen que el xoc es lliurà a la vora del Guadiaro; hi van morir tres mil catalans, sense comptar els que «moriren ofegats a la mar». Altres historiadors el fixen prop del riu Guadalete, i no manca qui el dona tocant el Guadaira, al punt on aquest riu desemboca al Guadalquivir.

Sempere i Carreras Candi concreten, a més, que aquell dia era dimecres; el primer dona com a camp de batalla un pla entre els pobles d'Arriate i Algodonales, i com que el punt és entre els rius Guadiaro i Guadalete, així molts li donen un o altre nom. Rovira i Virgili dubta d'aquesta afirmació. Menéndez Pidal indica la vall alta del Guadiaro a alguna distància de Ronda; i afegeix que els musulmans mataren tres mil francs (o sigui, catalans) i el tresorer jueu del comte Ramon Borrell, i que van fer considerable botí, ja que tots els cristians duïen els cinturons farcits de monedes d'or i plata.

En aquell punt inconcret, i en aquella data, morí Adalbert; es diu clarament al document del Cartulari del 17/11/1010, en fer-se públic el seu testament: «... anà a l'expedició amb el senyor Ramon, comte, quan entrà a Còrdova per a foragitar les caterves de bàrbars en la segona lluita (*in secundo prelio*). Guerrejà braument i morí en dita lluita el passat mes de juny (*preliando fortiter, debitum mortis complevit in prefato prelio in mense iunio qui iam preteritus est*)...» El dia del mes es troba en un document de font àrabiga.

L'exèrcit derrotat es retirà a Còrdova i es lliurà a la venjança i al saqueig. El 8 de juliol els catalans iniciaren el retorn a casa seva, on arribaren a últims de mes, amb un considerable nombre de ferits i malalts.

A gairebé un mil·lenni de distància l'expedició a Còrdova no resta ben clara. Hi ha hagut opinions diverses i fins i tot oposades;⁽¹¹⁾ a aquesta qüestió pretén posar fi Ramon d'Abadal bo i transcrivint part del document del Cartulari de 26/7/1012 —o sigui, contemporani dels fets— en què l'abat de Sant Cugat concedeix el poblament de Santa Oliva a Ismaïbert; fa aquesta conclusió: «És curiós de constatar-hi com la bondat d'uns resultats (de l'expedició) que s'estaven palpant canviava als contemporanis la visió d'uns esdeveniments de tan poc passats, devien ajudar a tal optimisme la fanfàrria dels retornats i... les bones conseqüències crematístiques que per a molts d'ells devia representar l'última operació de la campanya, la neteja de Còrdova. Davant aquest document sobra tota la polèmica...»

EL TESTAMENT D'ADALBERT

Comencem per dir que sembla incorrecta la data amb què aquest document figura a la transcripció del Cartulari que fa mossèn Rius. Hi consta el 18 d'octubre del 1011; a l'encapçalament, però, el compilador informa que «l'autor d'aquest acte sembla que es pot identificar amb el que morí a Còrdova, segons el document núm. 439 (de 29/7/1011). En aquest cas és molt difícil coordinar les dates d'aquests dos documents.»

Això comenta mossèn Rius, però de la lectura dels textos afectats observem:

1) Aquest testament (de 18/10/1011) és signat, entre altres, pel mateix atorgant, Adalbert. Però aquest havia mort al juny de l'any abans.

2) Les donacions que hi consten són reproduïdes exactament el 28/11/1010, en què es fa la publicació sacramental d'aquest testament.

3) El 4/4/1011 els marmessors d'Adalbert fan donació al monestir de Sant Cugat dels béns deixats pel testador.

De moja

Bene memoracione que facit don o
 adallit. dñi avere que chomen
 dante ad suos elemosinarios. fce ad
 stephano. i ad salomone pbr. i maruccio.
 q. uisfred. q. anes. p. pio nāq. ub. elemof
 marj. m. ut f. m. me. aduenit. i. fca. dñi
 pania. aut. i. quacūq. loco. aut. quā. alium
 testamcum faciā. potestate. adeatis omne
 min. auere. ad p. b. d. n. e. q. d. n. e. p. a. m. a. m. a.
 sic ego. ubi. d. n. e. p. o. n. o. i. n. p. m. u. s. cōcedo. ad o. u. o.
 lo. m. o. omne. t. o. n. n. a. i. cū. q. u. o. u. n. o. q. d. e. i. n.
 m. o. i. a. i. c. h. a. s. t. i. a. j. d. o. z. q. i. f. i. e. s. t. e. f. a. m. i. d. u. l.
 t. e. l. e. t. o. i. cōcedo. ad uisfred. chafica. i. d. o. z.
 i. d. o. n. a. t. e. f. a. c. i. a. t. i. p. s. o. u. n. o. q. d. e. s. t. i. c. a. s. t. e. l. e.
 t. o. p. a. m. a. m. a. i. cōcedo. ad senella. f. v. i. d. o. z.
 q. cōcedo. ad uisfred. f. v. d. e. i. cōcedo. ad
 dōna. uisfred. m. a. t. m. a. chafica. i. d. o. z. i.
 t. o. n. a. t. e. f. a. c. i. a. t. i. c. h. a. s. t. i. a. i. d. o. z. p. a. m. a. m. a. i. c. q. i.
 t. a. i. d. f. u. i. e. s. t. t. o. t. i. i. m. i. n. i. c. e. d. h. a. s. t. e. l. e. t. o.
 i. cōcedo. ad dōna. uisfred. f. u. p. a. n. i. o. i. a.
 p. a. n. i. o. i. d. o. u. o. s. i. u. n. d. e. f. a. c. i. a. t. i. s. e. n. a. p. u. i.
 d. a. r. g. e. n. t. o. i. p. s. o. l. i. t. e. f. a. c. i. a. t. i. s. m. o. s. d. i. u. o. s. a. d.
 a. n. n. a. l. l. o. m. a. n. c. h. o. s. f. o. s. i. i. a. r. g. e. n. t. o. m. a. c. h. o.
 s. o. i. i. d. i. p. s. o. p. e. a. o. q. d. r. e. m. a. n. e. t. d. n. o. e. n. a. p. o. n. e.
 d. m. i. o. r. e. f. a. c. i. a. t. i. s. i. p. s. i. s. m. i. a. s. c. h. o. p. a. s. a. r. g. i. t. i. a. s.
 i. d. q. d. o. s. u. n. o. q. e. s. t. i. m. o. g. a. u. n. d. e. f. a. c. i. a. t. i.
 i. d. i. p. s. o. p. e. a. o. r. e. d. i. m. i. t. e. f. a. c. i. a. t. i. s. i. p. l. a. s. c. o. p. a. s.
 i. d. i. p. s. o. u. n. o. q. d. r. e. m. a. n. e. t. d. o. n. a. t. e. f. a. c. i. a. t. i. p.
 a. m. m. a. m. a. i. cōcedo. ad salomone pbr. q. d. n. o.
 i. a. g. i. a. m. e. m. b. r. e. s. a. n. g. u. i. t. u. s. q. d. b. a. t. e. g. o. i. a.
 r. d. u. i. i. cōcedo. ad o. n. a. m. a. m. a. n. c. h. o. s. f. a. d. i. s. i. i.
 d. p. a. l. i. i. i. cōcedo. ad d. o. m. i. t. e. r. o. i. a. d. o. r. e. f. i. l. l. o. e. t.
 a. d. d. o. s. t. i. m. a. c. t. s. c. o. p. a. j. d. a. n. g. e. n. t. o. q. e. cōcedo.
 a. d. d. a. l. g. e. r. o. i. a. d. b. o. u. e. t. o. a. l. i. a. c. h. o. p. a. a. r. g. i.
 a. a. i. u. n. d. e. f. a. c. i. a. t. i. s. q. u. i. m. a. s. m. i. n. i. m. a. i. c. e. t.
 n. u. r. e. t. i. p. s. o. p. e. a. o. a. d. d. o. m. i. u. s. i. c. p. e. t. r. o. m. a. i. c. o. n.
 c. e. d. o. a. d. o. n. o. l. o. s. u. p. s. e. p. t. u. c. h. e. c. o. i. i. cōcedo. a. d.
 u. i. s. f. r. e. d. o. g. u. a. d. e. n. g. i. o. i. i. q. d. c. a. p. i. d. o. i. q. d.
 b. a. d. l. e. n. g. u. o. s. i. i. i. f. e. l. i. n. o. i. r. e. m. a. n. e. a. t. a. d. b. o.
 u. e. t. o. i. a. d. d. a. l. g. e. r. o. e. t. q. u. i. m. a. t. u. n. e. q. u. i.
 u. e. a. t. m. a. g. a. i. i. p. i. s. u. n. d. e. f. a. c. i. a. t. i. s. c. u. l. a. s. q. e.

7albiniana

et mus. qd abeo in chomatia barchinona
 i emme dolo dula tota remanet ad do
 mu sci acuratu genob. i. d. ipm chastrum
 albiniana cu suos emmes simulat facto.
 talia qd remanet i uaschula magrea ut
 murea. tota remanet p. anna ma. fa
 cro testamto. xv. fe nouebus. Anno. xv.
 regnate A. d. h. i. t. o. r. e. g. e. f. e. i. n. d. o. a. l. b. i.
 e. q. u. i. n. b. o. t. e. s. t. a. m. t. o. f. e. a. t. i. f. i. r. m. a. t. e. r. o. g. a.
 u. r. f. e. i. n. d. a. l. g. e. r. o. f. e. i. n. b. o. u. e. t. o.
 f. e. i. n. p. r. o. g. e. n. e. f. e. i. n. r. e. c. h. o. s. e. n. n. o.
 u. i. s. f. r. e. d. o. Salomone pbr.
 q. u. i. h. e. c. s. e. m. p. e. r. i. e. d. i. e. i. a. n. o. q. d. s. u. p.

Testament d'Adalbert, datat per mossèn Rius del 18 d'octubre del 1011.
 Supposem errònia la data d'aquest document, ja que és signat pel mateix
 Adalbert, mort a Còrdova al juny del 1010
 (Arxiu Corona d'Aragó: Cart., f. 122, núm. 404).

4) L'1/5/1011 el comte Ramon resol a favor del monestir en el plet entre aquest i Geribert, germà del difunt Adalbert.

5) El 29/7/1011 hi ha un judici semblant a l'anterior, ara per la torre de Moja.

Dels cinc documents que hem esmentat, el testament figura en darrer lloc, quan, lògicament, hauria d'anar primer. Pensem que potser la confusió inicial és de lectura del testament, on consta la data a l'estil antic, que perdurà fins al 1180, o sigui, per l'any de regnat dels reis francs.

Aquest mètode cronològic no ha estat prou aclarit. Així, algunes vegades comptaven des de la mort del rei antecessor, des de l'ascensió del successor al tron, o des d'altres fets. El rei Robert seguí al seu pare Hug, que morí el 20/10/996 (per altres, el 24/10); expirà el 20/7/1031 i el succeí Enric I. Si comptéssim des de la data del traspàs d'Hug, els anys de Robert variarien cada 20/10 (o 24/10); l'any xv del seu regnat, en aquest cas, aniria del 24/10/1011 al 24/10/1012 (o 20/10). Però això, si bé molt aproximat, no és segur del tot, i els entesos no es posen d'acord.⁽¹²⁾

Comenta Carreras Candi: «Si no fos per conservar-se'n el testament, la seva existència (d'Adalbert)... hauria passat per alt.»

TRADUCCIÓ DEL TESTAMENT D'ADALBERT

Enlloc no hem vist la traducció completa d'aquest document, ja que més aviat se n'han donat fragments de la publicació sacramental i de la donació a Sant Cugat.

Com que al text van sorgint conceptes o paraules no gaire entenedores, ho hem puntejat amb alguns comentaris que, per evitar massa moviment de pàgines, donem, posats per ordre d'aparició, al final del text traduït. Deixem entre parèntesi les veus originals. I, de passada, agraïm l'ajuda de l'amic i consoci Ignasi Mª Muntaner, bon llatísta.

«Breu recordatori que fa el senyor Adalbert (*Adalberto*) dels seus béns, que encomana als seus almoiners, això és, a Esteve (*Stephano*) i

Testament d'Adalbert, entre les disposicions del qual figura la donació de la torre Moja al monestir, i a més unes terres al terme d'Olerdola i el castell d'Albinyana.

Breve memoratorio que facit domno Adalberto de suum avere que chomendavit ad suos elemosinarios, id est, ad Stephano, et ad Salamone, presbiter, et Marcucio, et Vuifredo, et Aries. Precipio namque vobis, elemosinarii mei, ut si mors me advenerit in terra de Espania, aut in quacumque loco, antequam alium testamentum faciam, potestatem abeat omne meum avere adprehendere, et dare pro anima mea, sicut ego vobis dispono. In primis concedo ad Oriolo, meo omine, tonna I cum ipso vino quod est in Moia, et chaficio I de ordeo, qui in s. Estefani de Chastelleto; et concedo ad Vuifredo chaficio I de ordeo, et donare faciatis ipso vino quod est in Casteleto pro anima mea; et concedo ad Senollus sextarios VII de ordeo, et concedo ad Unifredus sextarios V de ordeo, et concedo ad donna Vuiriberga, mater mea, chaficio I de ordeo et donare faciatis chaficio I de ordeo pro anima mea, et quarta I de formento. Et est totum in termine de Chasteleto. Et concedo ad donna Vuiriberga, supranominata, parilio I de bovos, et vindere faciatis enapo I de argento, et persolvere faciatis meos debitos ad Arnallo manchosos II et Argemiro, manchoso I, et de ipso precio quod remanet de ipso enapo redimere faciatis ipsas meas chopas argintias, et de ipsos vino, qui est in Moga, vindere faciatis, et de ipso precio redimere faciatis ipsas copas, et de ipso vino quod remanet donare faciatis pro anima mea; et concedo ad Salomone, presbiter, quadraginta membres argintius quod habet Gontardus, et concedo ad Oria, femina, manchosadas II de pahii, et concedo ad Wiribertus et ad Rosello, et ad Willelmus, clericus, copa I de argento, et concedo ad Vdalgero et ad Boveto alia chopas argintia, et vindere faciatis ipsa mea sarrazina, et trimitere ipso precio ad domum s. Petri Roma; et concedo ad Oriolo suprascriptum choto I, et concedo ad Wifredo guadengho I et ipso tapido, et ipso badlenguos II et feltro I remaneat ad Boveto et ad Udalghero. Et ipsa mea turre, qui vocant Moga, et ipsas vineas et terras cultas et ermas quod abeo in chomitatu Barchinona, in termine de Olordula, totum remaneat ad domum s. Cucufati cenobii, et de ipsum chastrum Albiniana, cum suis termines similiter facio; et alia quod remanet in vaschula magora vel minora, totum remaneat pro anima mea.

Facto testamento xv.º kal. novem., a.º xv.º regnante Radeberto, rege.

S+m Adalbertus, qui isto testamento fecit et firmare rogavit; S+m Vdalgero; S+m Boveto; S+m Progone; S+m Rechosenno; S+m Willelmus; S+m Salamone, presbiter, qui hec scripsit ss. die et anno quod supra.

Transcripció del document anterior publicat a la compilació feta per Mn. Josep Rius Serra amb el número 441 (Cartulario de "Sant Cugat" del Vallés, vol. II, csic, Barcelona, 1946, pàgs. 87-88).

a Salomó (*Salamone*), prevere, i a Marcús (*Marcucio*) i a Guifred (*Viufredo*), i a Aries.

»Us mano, doncs, almoiners meus, que si la mort m'esdevé en terra d'Espanya (*Espania*) (a), o en qualsevol altre lloc, abans que faci altre testament, tenui potestat per disposar de tots els meus béns i donar-los per la meua ànima segons deixo dit.

«En primer lloc dono a Oriol (*Oriolo*), home meu (b), un bot (*tonna*) amb el seu vi (c) que tinc a Moja, i un cafís (d) d'ordi que és a Sant Esteve de Castellet (*s. Estefani de Chastelleto*), i dono a Guifred (*Viufredo*) un cafís d'ordi, i heu de fer donació del vi que és a Castellet (*Casteleto*) per la meua ànima; i dono a Senuil (*Senollus*) set sexters (e) d'ordi, i dono a Unifred (*Unifredus*) cinc sexters d'ordi, i dono a la senyora Geriberta (*Vuiriberga*), mare meua, un cafís d'ordi, i heu de fer donació d'un cafís d'ordi per la meua ànima, i un quartà (*quarta*) (f) de forment (*formento*) (g). Tot és al terme de Castellet (*Chasteleto*). I dono a la senyora Geriberta, ja anomenada, una parella de bous, i que faci vendre un anap (h) d'argent. I feu pagar els meus deutes: a Arnald (*Arnaldo*) dos mancosos (*manchosos*) (i), i a Argemí (*Argemiro*) un mancús. I que del remanent del preu d'aquest anap feu redimir les meves copes d'argent, i els vins, que són a Moja (*Moga*), que es venguin, i del seu preu que es redimeixin les copes, i que del vi que quedi se'n faci donació per la meua ànima; i dono a Salomó, prevere, les quaranta peces (*quadraginta membres*) d'argent que té Gontard (*Gontardus*), i concedeixo a Oria, dona, dues *manchosadas de palii*, i dono a Geribert (*Wiribertus*) i a Rosselló (*Rosello*) i a Guillem, clergue, una copa d'argent, i dono a Udalguer (*Vdalguero*) i a Bover (*Boveto*) una altra copa d'argent, i que venguin la meua sarraïna (*ipsa mea sarrazina*), i que el preu sigui enviat a la casa de Sant Pere de Roma (*ad domus s. Petri Roma*), i dono a Oriol, del qual hem fet esment, un cabrit de llet (*choto*), i dono a Guifred un vedell (*guadengho*), i l'estora (*tapido*), i que les dues mantes i el cobrellit (*et ipso badlenguos* « *et feltro*) quedin per a Bover i per a Udalguer.

»I que la meua torre, que diuen Moja (*Moga*), amb les seves vinyes i terres conreades i ermes que tinc al comtat de Barcelona, en terme d'Olèrdola, tot quedi per al cenobi de Sant Cugat (*s. Cucufati canobi*), i del meu castell d'Albinyana (*Albiniana*), amb els seus termes, en faig el mateix; i que el que quedi en les meves bótes, grans i petites (*quod remanet in vaschula magora vel minora*) (j), tot quedi per a la meua ànima.

»Fet testament a les xv calendes de novembre, any xv del regnat de Robert (*Radeberto*), rei (k).

»Sig + ne d'Adalbert, que va fer aquest testament i va pregar que fos firmat; sig + ne de *Vdalguero*; sig + ne de Bover; sig + ne de *Progone*; sig + ne de *Rechosenno*; sig + ne de Guillem (*Willelmus*); sig + ne de Salomó (*Salamone*), prevere, que ho escriví el dia i any abans esmentats.»

NOTES AL TESTAMENT

- (a) Es donava llavors el nom d'Hispania (o sigui, Espanya) a la zona de la Península Ibèrica ocupada pels alarbs.
- (b) Equivalent a serf de la gleba (Josep Balari i Jovany, *Orígenes históricos de Cataluña*, 2ª ed., 1964; pp. 534-535).
- (c) Els recipients per contenir vi eren, per ordre de més a menys capacitat: *tonnas*, *cubos*, *cubellos* i *barrilios*. A algunes *tonnas* hi cabien més de 5.000 litres i tenien, a vegades, nom propi (Balari, *obra cit.*, pp. 664-665).
- (d) Diu el diccionari: *cafis*, mesura de capacitat variable, segons les regions; equivalia a 666 litres.
- (e) Mida de capacitat romana, igual a 0'545 litres.
- (f) Dicc.: *quartà*, mesura de capacitat equivalent a la 1/12 de la quartara, la qual té aproximadament 70 litres. El quartà, doncs, 5'83 litres.
- (g) Dicc.: *forment*, blat candial.
- (h) Dicc.: *anap*, copa gran amb què brindaven els antics.
- (i) Dicc.: *mancús*, terme de numismàtica molt emprat a l'edat mitjana en tots els regnes cristians per designar el dinar musulmà.
- (j) Al conjunt de recipients dels cellers, se'n deia *vascula vinaria*. Segons la capacitat, eren *vascula maiora* o *minora* (Balari, *obra cit.*, pp. 664-665).
- (k) Generalment —però pensem que erròniament— se li suposa la data del 18 d'octubre del 1011.

Publicació sacramental del testament d'Adalbert disposant dels seus béns situats a «Moya», Olerdola i Albinyana a favor del monestir. Va morir a Còrdova, «in secundo prelio», lluitant amb Ramon Borrell II.

Conditiones sacramentorum ad quarum ex ordinatione, Sindredus, sacer, et Bonushomo, levita, qui et iudex, et in presentia Rosellus, Trasemirus, Moraton, Ferredus, Beriza || et Gilelinus, presbiter, Amelius, Sumarius, Udalgarus, Petrus, et aliorum multorum bonorum hominum qui ibidem aderant, testificant testes prolati quas proferunt, id est, Stefanus, Guifredus et || Aries, ad comprobandum causam elemosinariam de condani homo, nomine Adalbertus, filius condani Guibardi, vicecomitis, in faciem de supradicto sacerdote vel iudice. Et hec sunt nomina res || tum qui hoc testificant sicuti et iurant, id est, Salomon, sacerdotis, et Marcutus et Proculus, et Gilelinus. Iurati autem dicimus in primis per Deum, patrem omnipotentem, et per Iesum Christum, filium eius, || Sanctumque Spiritum qui est in Trinitate unus et verus Deus, et per hunc locum venerationis s. Petri apostole Dei, cuius basilica sita est in comitatu Barch., in termino et accessu de Penites, in confinio de Olerdola, || in locum ubi dicunt Palacium Moranta; supra cuius sacrosancto altario, has conditiones manibus nostris continemus, vel iurando contingimus. Quia nos suprascripti testes, scimus bene in veritate || sapientis, de presente eramus oculis nostris vidimus et aures nostras audivimus, ad ea hora et tempus quando suum testamentum facere iussit et scribere prefatus conditor, ubi iussit eis et nobis ut si mors || ei advenisset in quocunque loco, ipsi prelati sui elemosinarii pariter et nos plenam habuissent vel habuissimus potestatem ad distribuere omnem facultatem suam quemadmodum eis vel nobis ordina || vit in suum prefatum testamentum. In primis iussit dare ad Auriglo, suo homine, torma 1.° cum ipso vino quod habebat in locum Mogia, et kalfio 1.° de ordeo quod habebat in s. Stefani de Castelleto, et concessit || sit ad Guifredo, prefato suo elemosinario, kalfio 1.° de ordeo, et iussit dare ipsum vinum quod habebat in Castelleto pro anima sua, et concessit ad Seniudus sextarios vii de ordeo, et concessit ad Unifredo sextarios v || de ordeo, et concessit ad niter sua, Geriberga, kalfio 1.° de ordeo, et iussit dare pro anima sua kalfio 1.° pro anima sua et quarta 1.° de frumento. Et est totum in termino de Castelleto. Et concessit ad inater sua || prefata Geriberga, parilo 1.° de boves, et enapo 1.° de argento vendere iussit et persolvere ex ipso pretio suos debitos. Ad Arnallo solvere iussit mancusos 11. Ad Argemiro mancusos 1, || et de ipso precio quod remanserit de ipso enapo iussit redimere ipsas suas cupas argenteas. Et de ipso precio de ipso vino quod habebat in Mogia redimere iussit ipsas cupas argenteas; aliud quod || exinde remanserit iussit dare pro anima sua. Et concessit ad prefato Salomon, presbitero, xl.° membris argenteos que retinebat Gontardus, et concessit ad Auria, femina, mancusatas || 11 de pallio, et concessit ad Geribero et ad Rosello et ad Gilelino, clerico, copa 1.° de argento, et concessit ad Udalgaro et ad Boveto, alia copa. Et iussit vendere ipsa sua sarraiena et || ipsum pretium transmitti iussit ad domum s. Petri Roma, et concessit ad Oriolo suprascripto coro 1.°, et ad Guifredo, guadengo 1.°. Et ipse tapito et ipsos badalengos 11 et feltro 1.°, concessit ad Boveto, || et ad Udalgaro. Et ipsam suam turrem que vocat Mogia cum ipsas vineas et terras cultas et eremas cum omnes suos terminos et terras et vineas quod habebat in comitatu Barchinona, in terminis de Oler || tula, totum ipsa omnia concessit ad cenobium s. Cucufati martiris, simul cum ipsum castrum et suas pertinencias de castrum Albinyana similiter concedo ad cenobium prelatum totum ab integre ||. Aliud quod remanet, tam vascula maiora vel minora, omnia iussit dare pro anima sua. Et cum hec omnia ordinavit adhuc loquela plena et memoria bona, postea perrexit ad Almo-kastrium || et inde reversus postea vixit aliquantos dies, et fuit in expeditione publica cum domino Raimundo, comite, quando introivit ad Corduba ad expugnandas catervas barbarorum || in secundo prelio, predestinatus a Deo prefatus conditor, preliando fortiter, debitum mortis complevit in prefato prelio in mense iunio qui iam preteritus est. Et ea que scimus, nos, prelati || testes, recte et veraciter testificamus, atque iuramus per super adnixum iuramentum in Domino, et nos, tutores qui et elemosinarii, sic iuramus in omnia et in unum, quia quantum || isti testes hic testificaverunt in isto iudicio verum est, et nulla fraus nec ullo malo ingenio hic impressa non est, sed secundum suam voluntatem de prefato conditore est factus vel editus ||.

Late conditiones xv.° kalendaris decembris, anno xv.° regnante Roberto rege, filium condani Ugoni.

S+m Stefanus; S+m Guifredus; S+m Aries, nos elemosinarii summus, et hunc iuramentum iuramus, ss.: Salanone, presbitero; S+m Marcutus; S+m Proculus; S+m Gilelinus, nos testes summus, et hunc sacramentum iuramus; || S+m Rosellus; S+m Trasemirus; S+m Moraton; S+m Ferredus; S+m Beriza; S+m Amelius; S+m Udalgarus; S+m Petrus, nos qui ad presens fuimus; || Bonushomo, levita, qui et iudex, ss.

S+m Bonustoxo, levita, qui et iudex, exaratur, et ss. sub die et anno prefixo.

Transcripció del document anterior publicat a la compilació feta per Mn. Josep Rius Serra amb el número 431 (Cartulario de «Sant Cugat» del Vallés, vol. II, csic, Barcelona, 1946, pàgs. 74-76).

PUBLICACIÓ DEL TESTAMENT

El testament d'Adalbert fou fet, doncs, en data no establerta amb seguretat, però abans de sortir cap a Còrdova. Aquest tipus de testament, dit sacramental, era una declaració que s'atorgava en anar de viatge, generalment en una església i davant de testimonis; perquè aquesta declaració tingués valor de testament calia que el testador morís durant el viatge i que els testimonis el donessin per cert dins d'un termini de sis mesos. En aquest cas, Adalbert morí al juny del 1010 i el testament es declarà el 28 de novembre, o sigui, gairebé al cap del temps establert.

Pel text corresponent sabem que el testament fou jurat a l'església de Sant Pere Apòstol, del comtat de Barcelona, terme del Penedès, confí d'Olèrdola, al lloc anomenat *Palau Moranta* (ara Sant Pere Molanta). Més enllà s'hi repeteixen les donacions que ja hem vist. I acaba explicant que «el testador, després d'ordenar la seva última voluntat, se n'anà a Mamakastrum, d'on tornà. Passats alguns dies, se n'anà a l'expedició pública a Còrdova amb el comte Ramon per foragitar les caterves dels bàrbars... Guerrejà braument... i morí en la segona batalla, el mes de juny passat...»

DONACIÓ DELS BÉNS D'ADALBERT AL MONESTIR DE SANT CUGAT

Amb data de 4/1/1011 —o sigui, un mes llarg després de la publicació que hem vist—, els tutors i almoiners d'Adalbert donen «al Senyor Déu i a Sant Cugat, màrtir, del cenobi d'Octavià», la torre de Moja i el castell d'Albinyana, «que són al comtat de Barcelona, als termes d'Olèrdola i de la seva Franquesa (*infra terminos de Olerdula, vel de ipsa Francheza*) i al d'Albinyana», amb els seus termes, aïous i pertinences.

PLET PER LA DONACIÓ D'ALBINYANA

L'anterior donació no va plaure a Geribert, germà d'Adalbert; cal pensar que tot seguit va moure qüestió contra el monestir, cosa que incomodà l'abat, que presentà queixa al comte Ramon. L'1/5/1011 —quatre mesos després de la donació—, «davant del senyor Ramon,

comte, i de la seva muller, Ermessenda, comtessa, compareix a la ciutat de Barcelona, al palau comtal, l'abat Guitard, que presenta queixa contra cert pròcer anomenat Geribert». Hi són presents alguns magnats i els bisbes de Vic i de Barcelona. Recordem, de passada, que Geribert i el comte Ramon eren cunyats.

«... Manifesta Guitard que dit Geribert li qüestionava la torre que es diu Moja, amb les terres, vinyes i erms que són als seus termes, cosa que devia ésser de dret de Sant Cugat, perquè Adalbert, germà de dit Geribert, llegà en el seu testament a Sant Cugat del cenobi d'Octavià dita torre amb els seus adjacents, i el castell anomenat Albinyana, amb els seus termes i adjacències quan Guitard era abat de dit lloc.»

Respongué Geribert que son germà no podia deixar-ho a ningú, ja que eren herència seva i de son germà i germana. Aquí, és de creure, es referia a Udalard, que era vescomte, i a la suposada Emma que abans hem trobat.

Adduí l'abat que Adalbert es negà sempre a donar a son germà l'heretat que li pertocava dels béns de llur pare, i així redimí dels creditors dita torre i els seus adjacents i la retenia per penyora; la posseí mentre visqué, i en ordenar el testament la llegà a Sant Cugat.

Manat pel «gloriosíssim comte» que es fes justícia, es resolgué que si les terres en litigi eren ermes i despoblades, i mentre visqué Adalbert les posseí succeint al seu pare Guitard, resultava clar que foren de dret de dit testador i podia fer-ne el que volgués.

«Així —acaba la sentència— judicat i sentenciat el plet, el comte Ramon consignà a Sant Cugat la torre de Moja i el castell d'Albinyana i les seves pertinences.»

NOTES

- (1) José RIUS SERRA, pbro. *Cartulario de Sant Cugat del Vallès*, volum II, pàg. 88, doc. 441. Barcelona, 1946. Diu: «*S + m Adalbertus, qui isto testamento facit et firmare rogavit.*»
- (2) Tant els de l'edició esmentada a la nota anterior com a la versió de Mn. Josep Mas a *Notes històriques del Bisbat de Barcelona*, volum IV, Barcelona, 1909.
- (3) Per a l'elaboració d'aquest capítol, a més dels textos que anotem expressament, hem consultat:

- Ramon d'ABADAL I DE VINYALS. *Dels visigots als catalans*, 2 volums, Barcelona, 1969.
 Id., *Els primers comtes catalans*, Barcelona, 1980; 3ª edició.
 Francesc CARRERAS I CANDI. *Lo Montjuich de Barcelona*, Barcelona, 1903.
 Pere CATALÀ I ROCA. *Extinció del vescomtat de Barcelona*, Barcelona, 1974.
 Josep IGLÉSIES. *La reconquesta a les valls de l'Anoia i el Gaià*, Barcelona, 1963.
 Salvador LLORACH I SANTÍS. «El Penedès durant el període romànic», a *Miscel·lània Penedesenca 1978*.
 Id., «Els castells d'arrel romànica de l'Alt i Baix Penedès», a *Miscel·lània Penedesenca 1980*.
 Ramon PLANES. *Mir Geribert, príncep d'Olerdola*, Barcelona, 1970.
 A. ROVIRA I VIRGILI. *Història de Catalunya*, volum III, Bilbao, 1976, pp. 243 i ss., 308, 310 i 458 i ss.
- (4) Salvador VILASECA ANGUERA, José Mª SOLÉ CASELLES i Juan MONTSERRAT OLIVA. *La cueva de Vallmajor y sus pinturas rupestres*, Reus, 1961.
- (5) José RUY FERNÁNDEZ, *Notas estadísticas e históricas del pueblo de Albiñana*, Barcelona, 1918. Reed. facsimil, 1990.
- (6) Per a la composició d'aquest capítol, a més d'alguns dels textos donats a la nota 3, hem consultat:
 J. BALARI I JOVANY. *Orígenes históricos de Cataluña*, Barcelona, 1964, 3 volums.
 Jaume RAMON I VIDALES. *Vendrell històric*, el Vendrell, 1933.
 Santiago SOBRERQUÉS. *Els grans comtes de Catalunya*, Barcelona, 1980.
 Joan SOLÉ CARALT. *Bisbal històrica*, Tarragona, 1958.
 Josep Mª FONT I RIUS. *Cartas de población y franquicias de Cataluña*, 2 volums, Madrid-Barcelona, 1969.
Els castells catalans, volum III, Barcelona, capítol «Castell d'Albinyana i esment del d'Esquena Rosa».
 Vicenç CARBONELL VIRELLA i Joan VIRELLA BLODA. «El castell d'Albinyana», a la *Circular de l'Agrupació Excursionista Atalaia*, Vilanova i la Geltrú, maig del 1970.
- (7) Manuel MILÀ I FONTANALS. «Apuntes históricos sobre Olérdola», a *Memorias de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, volum II (1868), pp. 518 i 519; i «Olérdola, apéndice a la memoria impresa en el tomo II», al volum III (1880), pp. 597 i 598.
- (8) Moltes de les obres esmentades a les notes 3 i 6 tracten, amb poca o molta extensió, d'aquesta aventura. A més:
 Antonio BALLESTEROS BRETTEA. *Historia de España y su influencia en la historia universal*, tom II, Barcelona, 1944, p. 467.
 Antonio DE BOFARULL I BROCA. *Historia crítica (civil y eclesiástica) de Cataluña*, tom II, Barcelona, 1876, pp. 273 i ss.
 E. DOZY. *Historia de los musulmanes españoles*, tom III, 1879, pp. 361 i ss.
Historia de España, dirigida per R. Menéndez Pidal, tom IV, *España musulmana*, Madrid, 1950; pp. 467 i 489.
 Benito DE MOXÓ Y DE FRANCOLI, *Memorias históricas del Real Monasterio de San Cucufate del Vallés, de la Congregación benedictina claustral tarraconense y cesaraugustana*, Barcelona, 1730, p. 24.
 Salvador Sanpere y Miguel. «El año de los catalanes», a *Revista de Ciencias Históricas*, Barcelona, 1886, pp. 34 a 55.

- (9) ROVIRA i VIRGILI: Acbatalbacar; Bofarull: Akbar-al-Bakar, i ho tradueix per «turó dels bous»; Sempere: Akbatu-i-bakar; Dozy: Acaba-al-bacar; Milà: Achatal-bacar; Menéndez Pidal: Aqabat al-baqar, i aclareix «la cuesta de los bueyes»; Ramon Viales i Solé Caralt: Albatalbarca; Sobrequès: Aqabat al-baqar, i afegeix «avui Castillo de Bacar».
- (10) A la *Historia de España*, dirigida per Menéndez Pidal, volum iv, p. 467, hi ha una fotografia d'aquest castell.
- (11) Entre altres, Rovira i Virgili: «No veiem que hi hagi prous motius per qualificar de gloriosa l'expedició...»; el jesuïta Mariana, a la seva *Historia de España*, condemna el fet com a acte anticristià, i és rebutat per Bofarull Brocà i —ja el 1730— per Moxó; Carreras Candi: «Llavors que s'estava en plena repoblació territorial, sigué altament impolític treure de la terra a un exercit tan nombrós, portant-lo a combatre, amb poca glòria i menys profit, a llunyanes terres, d'on la major partida no en devia tornar més»; Sobrequès: «En general, els historiadors moderns han coincidit a apreciar que l'empresa produí poc profit... És evident que l'empresa hagué d'acréixer considerablement el prestigi del sobirà de Barcelona dintre i fora del país.» Menéndez Pidal considera l'acció desavantatjosa, però reconeix que donà riqueses i remarca que no degué ésser estrany a aquestes empreses el descabdel·lament de l'economia monetària i del comerç.
- (12) Sobre aquesta qüestió, que afecta alguns documents del Cartulari de Sant Cugat, vegi's: Anscari M. Mundó, «La datació de documents del rei Robert (996-1011) a Catalunya», a *Anuario de Estudios Medievales*, vol. iv, Barcelona, 1967, pp. 13 a 34; i del mateix autor: «El concili de Tarragona de 1180: dels anys dels reis francs als de l'Encarnació», a *Analecta Sacra Tarraconensia*, any 1994.